

УДК: 339.138

Хараїм Ірина Володимирівна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: irina_haraim@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8890-8758

Хараїм Ірина Владимировна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: irina_haraim@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8890-8758

Kharaim Irina Vladimirovna,
Post-graduate student of the Department of Public Administration, Interregional academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (044) 490 95 00, e-mail: irina_haraim@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8890-8758

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.147>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЇ “ІНЖЕНЕР-КОНСУЛЬТАНТ” В БУДІВНИЦТВІ: ДОСВІД РУМУНІЇ, ПОЛЬЩІ ТА УГОРЩИНИ

Анотація. Досліджено інноваційний розвиток державної політики щодо впровадження інституції “інженер-консультант” в будівництві в умовах інтеграції України до світового економічного простору. Здійснено оцінку основних документів FIDIC, що використовуються в Румунії, Польщі, Угорщині для організації та проведення державних закупівель. Обґрунтовано пропозиції щодо найкращого адаптування міжнародного досвіду до вітчизняних реалій діяльності інженера-консультанта, яке може відбуватися за умови співпраці України з країнами Східної та Центральної Європи, з якими вона найбільше пов’язана як історичними традиціями, так і економічними аспектами.

Зазначено, що основними проблемами, з якими стикалися роботодавці Румунії у сфері будівництва при розробенні проектів, були такі: повільна процедура забезпечення належного доступу до місця проведення будівельних робіт; помилки у вихідних даних планування; помилки в даних про роз-

міщення об'єкта; повільна процедура отримання дозволів через бюрократію і законодавчі труднощі для будівництва; обмеження та затримка оплати за виконані роботи, у тому числі і оплати праці інженеру-консультанту. За таких обставин, більшої уваги потребували не питання щодо ходу будівельних робіт, а щодо виконання вимог для їх проведення.

Обґрунтовано, що у польській практиці роль інженера-консультанта була обмежена чіткими інструкціями щодо виконання функцій представника замовника. Причиною виникнення такої ситуації став конфлікт між двома контрактами: контрактом інженера і основним контрактом. Це призвело до сплеску судових звернень, адже замість нейтральної позиції ризик-менеджера між замовником та підрядником, інженер ставав відповідачем на полі бою.

Ключові слова: державний контроль, інженер-консультант, закупівля будівельної продукції, механізми державного управління, соціально-політичний розвиток, країни Східної та Центральної Європи.

ЗАРУБЕЖНИЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ВНЕДРЕНИЯ ИНСТИТУЦИИ “ИНЖЕНЕР-КОНСУЛЬТАНТ” В СТРОИТЕЛЬСТВЕ: ОПЫТ РУМЫНИИ, ПОЛЬШИ И ВЕНГРИИ

Аннотация. Исследовано инновационное развитие государственной политики по внедрению института “инженер-консультант” в строительстве в условиях интеграции Украины в мировое экономическое пространство. Проведена оценка основных документов FIDIC, используемых в Румынии, Польше, Венгрии, для организации и проведения государственных закупок. Обоснованы предложения относительно лучшей адаптации международного опыта к отечественным реалиям деятельности инженера-консультанта, которая может происходить при условии сотрудничества Украины со странами Восточной и Центральной Европы, с которыми она больше связана как историческими традициями, так и экономическими аспектами.

Отмечено, что основными проблемами, с которыми сталкивались работодатели Румынии в сфере строительства при разработке проектов, были такие: медленная процедура обеспечения надлежащего доступа к месту проведения строительных работ; ошибки в исходных данных планирования; ошибки в данных о размещении объекта; медленная процедура получения разрешений через бюрократию и законодательные трудности для строительства; ограничения и задержка оплаты за выполненные работы, в том числе и оплаты труда инженеру-консультанту. При таких обстоятельствах, большего внимания требовал вопрос не о ходе строительных работ, а о выполнении требований для их проведения.

Обосновано, что в польской практике роль инженера-консультанта была ограничена четкими инструкциями для выполнения функций представителя заказчика. Причиной возникновения такой ситуации стал конфликт между двумя контрактами: контракта инженера и основным контрактом. Это привело к всплеску судебных обращений, ведь вместо нейтральной по-

зиции риск-менеджера между заказчиком и подрядчиком, инженер становился ответчиком на поле боя.

Ключевые слова: государственный контроль, инженер-консультант, закупка строительной продукции, механизмы государственного управления, социально-политическое развитие, страны Восточной и Центральной Европы.

**FOREIGN EXPERIENCE OF THE PUBLIC POLICY
OF IMPLEMENTATION OF THE INSTITUTION
OF “CONSULTING ENGINEER” IN CONSTRUCTION:
EXPERIENCE OF ROMANIA, POLAND AND HUNGARY**

Abstract. The article is devoted to the research of innovative development of the public policy concerning the implementation of the institution “consulting engineer” in the construction, in the context of Ukraine’s integration into the world economic space. An assessment of the main FIDIC documents used in Romania, Poland, Hungary for the organization and conduction of public procurement has been carried out. The suggestion is made that the best adaptation of international experience to the domestic realities of the consulting engineer can take place under the condition of cooperation between Ukraine and the countries of Eastern and Central Europe, with which it is most closely connected both with historical traditions and with economic aspects.

It is noted that the main problems facing Romania’s employers in the field of construction during the development of projects were as follows: a slow procedure for ensuring proper access to the construction site; errors in the source planning data; errors in the data on the location of the object; a slow procedure for obtaining permits through bureaucracy and legislative difficulties for construction; limitation and delay of payment for the performed work, including the salary of the engineer-consultant. In these circumstances, more and more attention was needed not to questions regarding the progress of construction work, but to fulfill the requirements for their implementation.

It was substantiated that in Polish practice the role of the consultant engineer was limited to performing the functions of the customer representative in accordance with the clear instructions of the latter. The reason for this situation was the conflict between two contracts: the engineer’s contract and the main contract. This led to a burst of court appeals, because instead of a neutral position of risk-manager between the customer and the contractor, the engineer became the defendant on the battlefield.

Keywords: public control, consulting engineer, purchase of construction products, mechanisms of public administration, socio-political development, countries of Eastern and Central Europe.

Постановка проблеми. У середині XIX століття, у зв’язку із більшим ускладненням будівельних проєктів і залученням до їх реалізації все більшої кількості учасників, стала виділятися професія інженера-консультанта.

танта, який наймався замовником як незалежний консультант з будівництва і постачання будівельних матеріалів.

Незалежні інженери-консультанти не мали частки власності в об'єктах, що будувалися, і не були пов'язані договорами з підприємцями і будівельними компаніями. Вони продавали замовникові власний досвід і ноу-хау, забезпечуючи найкращий вибір підрядників, постачальників будівельних матеріалів та обладнання за рахунок власного незалежного статусу, що гарантував те, що вони не представляють інтересів конкурентів [1].

З бурхливим розвитком інституту інженерів-консультантів, у багатьох країнах світу на початку ХХ століття виникла необхідність в координації їх діяльності. З цією метою в ряді країн були створені національні асоціації інженерів-консультантів, що їх первинним завданням було вироблення єдиних стандартів якості послуг, що надаються незалежними інженерами консультантами. У 1903 р. утворюється асоціація інженерів консультантів у Німеччині, у 1904 р. — Данії, у 1905 році — США, у 1908 р. — у Великобританії, далі у Бельгії, Нідерландах, Швеції, Франції. У 1914 р. була створена Польсько-Російська асоціація інженерів-консультантів [2].

Подальший розвиток міжнародних зв'язків і формування інтернаціонального інвестиційно-будівельного ринку викликали необхідність в обміні досвідом і координації діяльності інженерів-консультантів різних країн. У 1913 році, в ході проведення міжнародної промислової

виставки в Бельгії, за ініціативи національних асоціацій Бельгії і Франції відбувся перший конгрес інженерів-консультантів, на якому була заснована Міжнародна федерація інженерів-консультантів — FIDIC. Зараз основні зусилля FIDIC концентрує на розробці і публікації типових умов контрактів для їх використання з метою регулювання взаємовідносин учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо державної політики впровадження інституції “інженера-консультанта” в будівництві, як за кордоном, так і в Україні, є об'єктом наукових пошуків як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, доцільно виокремити праці: В. Б. Авер'янова, О. Ю. Амосова, А. Г. Ахламова, В. Д. Бакуменка, В. М. Вакуленка, Н. В. Грицяк, А. О. Дегтяра, В. В. Дорофійенка, О. М. Іваницької, О. М. Непомнящого, О. С. Поважного, В. М. Олуйка, В. М. Рижих, І. В. Розпутенка, С. М. Серьогіна, О. І. Черниш. Попри наявну кількість публікацій, нові реалії функціонування державного управління в Україні в контексті посилення євроінтеграційних трендів зумовлюють потребу у подальших наукових дослідженнях та обґрунтуванні пропозицій щодо вирішення проблем організації і управління будівельною діяльністю, а, також, її інноваційного розвитку.

Метою статті є обґрунтування теоретичних і методологічних основ зарубіжного досвіду державного регулювання впровадження інституції “інженера-консультанта” в будівництві на прикладі Польщі, Румунії,

Угорщини та наданні практичних рекомендацій щодо його імплементації в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні при реалізації проектів, що фінансуються за кошти міжнародних фінансових організацій, визначаються спеціальні вимоги до персоналу, у тому числі щодо наявності в інжинірингових компаніях інженерів-консультантів. З подібними проблемами стикаються також організації, що прагнуть отримати можливість виходу на європейський ринок праці відповідно до міжнародних принципів і правил ведення бізнесу.

Інженер-консультант має знатися на розумінні поточних питань будівництва і бути законодавчо “підкованим”, щоб бути успішним в управлінні проектами. Тривалий час для позначення інженерного забезпечення будівництва, що включає виробничу, наукову і навчальну складові, використовувався просто термін “будівництво”. Законодавчо поняття інжинірингу у будівельній сфері закріплено з 2006 р. Законом України “Про архітектурну діяльність” № 58-V від 01.08.2006 р. інжинірингова діяльність у сфері будівництва (інжиніринг) визначається як діяльність з надання послуг інженерного та технічного характеру, що до них належать проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертизи проекту, розробка програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектної документації, проведення конкурсів і торгів, укладення договорів підряду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а, також, здійснення технічного нагляду за будівництвом

об’єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру [4].

Зміни в законодавстві України, що відбулися протягом 2017 р. у напрямі впровадження інституції “інженер-консультант” у сфері будівництва, визначають спрямованість Уряду щодо розвитку в Україні ринку інжинірингово-консалтингових послуг європейського рівня [5]. Мова йде про внесення змін до кваліфікаційної характеристики професії “Інженер-консультант (будівництво)” в частині чіткого визначення повноважень та підпорядкованості інженера-консультанта (будівництво) під час виконання покладених на нього обов’язків.

Слід зазначити, що у розробці таких нормативно-законодавчих уточнень приймали активну участь як українські фахівці у сфері інженерного консалтингу, так і іноземні науковці та методологи Громадської спілки “Міждержавна Гільдія Інженерів-Консультантів” (далі – МГІК) [6]. МГІК – незалежне професійне об’єднання, що з 2015 р. є афілійованим членом FIDIC та ставить метою гармонізацію існуючої в Україні моделі ринку інжинірингових та консалтингових послуг відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів.

Крім цього, Україна першою з пострадянських країн отримала представництво в Європейській Федерації Інжинірингово-Консалтингових Асоціацій (далі – EFCA) саме у особі МГІК.

EFCA була заснована у 1992 р. як недержавна некомерційна організація у галузі інжинірингово-кон-

салтингових та суміжних послуг, що є представником FIDIC у Європі і об'єднує 29 професійних національних асоціацій FIDIC країн Європейського Союзу [6]. У зазначених організаціях та асоціаціях працюють понад мільйон фахівців, більшість з яких мають високу кваліфікацію в широкому діапазоні будівельно-архітектурних дисциплін.

Типові форми FIDIC були введені в усьому регіоні Центральної і Східної Європи наприкінці 1990-х років, враховуючи значне міжнародне і європейське фінансування, з одного боку, і відсутність належних і об'єктивних національних типових форм договору, з іншого.

Відповідно до програм Phare, Tacis та ISPA (Інструменти структурної політики, для підготовки країн-претендентів до вступу в ЄС) фінансисти Європейського Союзу (далі – ЄС) і Європейського інвестиційного банку (далі – ЄІБ), задалегідь, визначили, що типові форми FIDIC, зазвичай так звані Червона і Жовта книги, використовувалися належним чином. Форми FIDIC є міжнародними орієнтирами для ефективного розподілу ризиків, традицій, поваги, справедливості і збалансованого підходу до бізнесу.

Хоча на сьогодні в Україні не існує офіційних перекладів типових форм контрактів FIDIC та не визначені порядок і умови їх застосування, але, разом з тим, вже наявний певний досвід адаптації цих документів згідно з чинним законодавством. Отже, на шляху впровадження в Україні інституції “інженера-консультанта” вважаємо доцільним скористатись як негативним, так і позитивним до-

свідом наших іноземних партнерів в усіх сферах будівництва. На нашу думку, найкраще адаптування такого досвіду може відбуватися за умови співпраці з країнами Східної та Центральної Європи, з якими Україна найбільше пов'язана як історичними аспектами, так і економічними: з Польщею та Румунією.

ДОСВІД РУМУНІЇ

На сьогодні документи FIDIC використовуються в Румунії для державних закупівель (в основному, для дорожніх і мостових проектів, з боку Міністерства транспорту, або RNCMNR), але стандартні форми FIDIC, також, придатні для побутового використання, в основному в тих місцях, де відсутні традиційні типові форми контрактів, або там, де очікується сильна міжнародна конкуренція. З 2000 по 2010 р. румунська влада працювала над удосконаленням Румунського законодавства щодо рівня якості проектування в будівництві і його фінансовому забезпеченні.

У зв'язку з цим уряд Румунії для забезпечення об'єднаного підходу для цілей будівництва, у 2012 р. ввів умови FIDIC як внутрішнє законодавство для застосування національними і місцевими органами влади щодо великих інфраструктурних проектів. Останні законодавчі зміни в Румунії відбулися на початку 2018 р., коли румунським урядом було прийнято Постанову № GD № 1/2018, якою затверджено нові Загальні і Особливі умови контракту на виконання робіт, фінансування яких здійснюється за рахунок державних коштів. Тим самим нова постанова вийшла на заміну згада-

ній попередній. Зокрема, нова постанова скасовує Директиву від 28 грудня 2010 року (якою схвалювалось використання умов контрактів FIDIC) чим, фактично, Уряд Румунії офіційно відмовився від обов'язкового використання у діловій практиці країни типових форм контрактів FIDIC. Проте, як зазначають румунські фахівці, нові типові контракти за формою нагадують адаптовані до румунського законодавства Червону та Жовту книги FIDIC, але вже без посилання на FIDIC [6].

Таке законотворче впровадження у Румунії не є типовим для країн Центральної і Східної Європи [7].

Варто зазначити, що усі згадувані реформування, здійснені урядом Румунії, були проведені в межах одного з фінансових інструментів ЄС, що застосовується в допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи, перед вступом в ЄС. Йдеться про програму Phare (Poland and Hungary: Aid for Restructuring of the Economies), що була створена у 1989 р. спочатку лише для Польщі й Угорщини, а нині працює в десяти країнах Центральної та Східної Європи.

Передусім країни-кандидати отримують підтримку в адаптації та прийнятті так званої "правової спадщини" ЄС і підготовці до управління структурними фондами, тобто, у сферах інституційного будівництва та інвестиційного фінансування.

ДОСВІД ПОЛЬЩІ

У Польщі широко використовуються форми контрактів FIDIC у проектах, що фінансуються за рахунок державних капіталовкладень

спільно з ЄС. Закон про державні закупівлі є спеціальним законом цивільного кодексу Польщі: якщо в законі про державні закупівлі не вказано інше, то мають застосовуватись положення і норми цивільного права. При цьому надійність підрядника іноді неможливо перевірити у процедурі закупівлі. Під час реалізації будівельного проекту це могло викликати серйозні труднощі.

У період 2007–2013 рр. уряд Польщі вів переговори з ЄС щодо використання субсидій. Результатом плідної роботи уряду стало нове законодавство в галузі державних закупівель: Будівельний кодекс тощо. В цей період уряд втілює нові моделі закупівель (проекткування-будівництво), що раніше майже не використовувалися в Польщі. Зниження кваліфікаційних критеріїв та сприяння з боку держави створюють умови для входження на будівельний ринок Польщі компаній з-за кордону (наприклад, з Китаю).

Поступово вносяться поправки не тільки для будівельних контрактів, але і для контрактів з надання інженерно-консультаційних послуг. Ці роки відзначаються банкрутством ряду польських і зарубіжних будівельних компаній з таких причин: аномально низькі ціни (будівельні контракти не передбачають будь-яких коригувань або індексації вартості контракту) та неефективність розподілу ризиків у випадку формування підрядником консорціуму.

Внаслідок численних скарг і попереджень з боку різних суб'єктів, наприклад, Європейської федерації будівельної промисловості, Міжнародних Європейських підрядників,

Ірландського члена Європарламенту, віце-прем'єру Польщі в червні 2013 р. був надісланий лист від послів Австрії, Франції, Німеччини, Ірландії, Нідерландів і Португалії, що висвітлює проблеми в боротьбі з польськими підрядними організаціями. У листі було висловлено занепокоєння з приводу кількості та сум претензій, що перебувають на розгляді в польських судах, які, за їхніми словами, вказують на фундаментальні і систематичні проблеми, що пов'язані з реалізацією великих інфраструктурних проектів у Польщі.

У січні 2014 р., FIDIC, EFCA і SIDIR опублікували спільний прес-реліз під назвою "Інженери-консультанти, пов'язані з практикою державних закупівель в Польщі", де відмітили, що норми у введених для Польщі умовах будівельних контрактів не повинні порушувати рівновагу усунення ризиків і розподілу відповідальності. На початку 2014 р. Польщу сколихнув гучний скандал між консорціум та Головним управлінням доріг і автострад, в результаті якого три великі автомагістральні і дорожні проекти були одночасно припинені внаслідок розірвання контрактів. У лютому 2014 р. відбулася зміна керівництва в транспортній інфраструктурі, що фінансується за рахунок нового бюджету ЄС, у період з 2014 до 2020 р. Період з 2007 по 2013 р. запам'ятався Польщі як період банкрутств багатьох будівельних компаній [10].

Поліпшення поточної ситуації дослідники вбачають у поверненні до застосування справедливої і збалансованої типової форми контракту.

ЄС прийняв Припис 1316/2013, що заснував Механізм Європейського об'єднання (далі – SEF), в якому формулюється основний принцип, обов'язковий для застосування незалежно від того, складається національний чи типовий міжнародний контракт: умови контракту мають бути складені таким чином, щоб об'єктивно розподілити ризики, пов'язані з контрактом.

ДОСВІД УГОРЩИНИ

З огляду на зростаючу активність FIDIC і міжнародне фінансування окремих великих інвестицій, а також на підтримку глобальних фінансових організацій (Світовий банк, EBRD тощо), контрактні умови FIDIC все частіше застосовуються в країнах континентального європейського права. В Угорщині теж час від часу розглядаються питання про те, як їх можна використовувати, адже з 2004 р. Угорська Республіка входить до складу ЄС.

Варто зазначити, що договірні положення FIDIC в Угорщині не можуть використовуватися прямо, вони мають бути приведені відповідно до положень існуючого угорського закону про будівництво. Основними нормативними документами, що регулюють будівельні роботи, здійснювані на території Угорської Республіки, є закон "Про будівництво та охорону навколишнього середовища" LXXVIII 1997 р. і постанова Уряду "Про діяльність по здійсненню будівництва" 191/2009 (IX. 15.).

В Угорщині будівельні контракти з добре скоординованими правовими положеннями, включаючи положення FIDIC, мають особливе значення

в багатьох відносинах. З одного боку, однією з важливих основ процедур контролю будівельних органів є контракти, що лежать в основі будівельної діяльності, а з іншого боку, в разі судового розгляду судовий орган вирішує спори в межах контрактів або їх можливих незаконних положень в світлі основних положень закону [11].

З 15 березня 2014 р. вступив у дію новий Цивільний кодекс, що передбачає суттєві зміни норм, що регламентують відповідальність керівних посадових осіб господарських товариств. Згідно з новими нормами закону, відповідальність керівних посадових осіб за збиток, заподіяний ними у зв'язку з їх посадою, стороннім суб'єктам, так званим третім особам, буде, на відміну від колишнього юридичного трактування, солідарною з їх господарським товариством [12].

Таким чином новий регламент значно підвищує відповідальність керівних посадових осіб за їх дії та рішення. На нашу думку, такий підхід дає підстави для точнішого прописування умов контракту в межах сфер відповідальності конкретного фахівця, яким є інженер-консультант у сфері будівництва.

Висновок. Професія інженера-консультанта користується попитом в більшості високорозвинених країн світу і, нещодавно, введена в національний класифікатор професій в Україні. Інженери-консультанти здійснюють незалежний контроль за якістю та термінами виконання будівельних робіт: від підготовки проектної документації — до фінальних етапів реалізації проекту.

Зважаючи на те, що інститути інженера-консультанта є недостатньо розвиненими в Україні, публікації, в яких би висвітлювали місце та роль цього учасника будівництва саме в українських реаліях, майже відсутні. Інтеграція будівельного ринку України у європейський простір технічного регулювання потребує нових підходів до розвитку консультаційних та інжинірингових послуг у будівництві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Галінський О. М.* Міжнародна практика формування договірних відносин у будівництві / О. М. Галінський, І. В. Вахович, Т. Ю. Цифра // Будівельне виробництво: зб. наук. пр. — К. : НДІБВ. — № 54. — 2012. — С. 3–7.
2. *Цифра Т. Ю.* Економічні аспекти укладання договорів підряду на будівництво доступного житла / Т. Ю. Цифра // Наук. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів КНУБА: тези доповідей. — у 2 ч. — Ч. 2. — К. : КНУБА, 2012. — 214 с.
3. *Міжнародна федерація інженерів-консультантів FIDIC* [Електронний ресурс. — Режим доступу : www.fidic.org
4. *Закон* від 01.08.2006 р. № 58-V. Про внесення змін до Закону України “Про архітектурну діяльність” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/58-16>
5. *Міністерство* регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, наказ “Про внесення змін до кваліфікаційної характеристики професії “Інженер-консультант (будівництво)” від 29.12.2017 р. № 350 [Елек-

- тронний ресурс]. — Режим доступу: http://strategia.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/nakaz_no_350.pdf
6. *Румунія: не Фідіком єдиним?* [Електронний ресурс] // Міждержавна Гільдія Інженерів-Консультантів: Офіц. веб-сайт. — Режим доступу: <http://iceg.com.ua/rumuniya-ne-fidikom-yedinim/>
 7. *Міждержавна Гільдія Інженерів-Консультантів* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iceg.com.ua>
 8. *Клі Л.* Досвід Румунії у будівництві мостів і доріг за формами FIDIC. [Електронний ресурс] / Доктор Лукас Клі, Клаудія Адальгіза Теодереску; адапт. пер. і ком. підготовлені спеціалістами МГІК під кер. О. Непомнящего / “Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об’єктів архітектури”. — Режим доступу : <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-chervonoj-knigi-fidic-v-rumunii.php>
 9. *Указ* “Про затвердження застосування умов договору, складених Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC) для об’єктів інвестицій в транспортній інфраструктурі, які фінансуються за рахунок державних коштів і національного інтересу: від 28 грудня 2012 р. № 1405/2010 // Official Gazette. — Ч. I. — № 51. — 20.01. 2011.
 10. *Клі Л.* Використання і неналежне застосування форм FIDIC в Польщі [Електронний ресурс] / Доктор Лукас Клі, Олександра Мажек, Міхал Скорупські; адапт. пер. і комент. підготовлені спеціалістами МГІК під кер. О. Непомнящего // “Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об’єктів архітектури”. — Режим доступу : <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-i-nenalezhne-zastosuvannya-form-fidic-v-polshchi.php>
 11. *Контракты FIDIC и право строительства в венгрии* [Електронний ресурс] / Адвокатское бюро “BALÁZS & KOVÁTSITS”. — Будапешт, 17.04. 2017. — Режим доступу: <http://www.bakolegal.com/ogosz/kontrakty-fidic-i-pravo-stroitelstva-v-ve/>
 12. *Согласно* новому Гражданскому кодексу Венгрии, вступающему в законную силу в ближайшее время, существенным изменениям подвергаются рамочные нормативные акты, которые регламентируют ответственность руководителей [Електронний ресурс] / Адвокатское бюро “BALÁZS & KOVÁTSITS”: Офіц. сайт. — Будапешт, 17.04. 2017. — Режим доступу: <http://www.bakolegal.com/ogosz/soгласно-новому-гражданскому-кодексу/>

REFERENCES

1. *Halinskyi O. M., Vakhovych I. V., Tsyfra T. Yu.* (2012). Mizhnarodna praktyka formuvannia dohovirnykh vidnosyn u budivnytstvi [International practice of forming contractual relations in construction]. *Budivne vyrobnytstvo — Building manufacture*, 54, 3–7 [in Ukrainian].
2. *Tsyfra T. Yu.* (2012). Ekonomichni aspekty ukladannia dohovoriv pidriadu na budivnytstvo dostupnoho zhytla [Economic aspects of concluding contracts for the construction of affordable housing]. *Naukova konferentsiia molodykh vchenykh, aspirantiv i studentiv KNUBA — Scientific conference of young scientists, postgraduates and students of KNUBA*. (Vols. 2). Kyiv : KNUBA [in Ukrainian].
3. *Ofitsiynyi* sait Mizhnarodnoi federatsii inzheneriv-konsultantiv FIDIC [Official site of International Federation of Consultants Engineers FIDIC]. www.fidic.org

- fidic.org. Retrieved from www.fidic.org [in English].
4. *Zakon* Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro arkhitekturnu diialnist”: vid 1 serpnia 2006 № 58-V [Law On Amendments to the Law of Ukraine “On Architectural Activities”: from August 1 2006, № 58-V]. [zakon.rada.gov.ua](http://zakon0.rada.gov.ua/show/58-16). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/58-16> [in Ukrainian].
 5. *Ministry* of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine. (2017). Nakaz “Pro vnesennia zmin do kvalifikatsiinoi kharakterystyky profesii “Inzhener-konsultant (budivnytstvo)”: vid 29 hrudnia 2017, № 350 [Order “On Amendments to the Qualification Characteristics of the Profession” Consultant Engineer (Construction)”: from December 29 2017, № 350]. strategia.gov.ua. Retrieved from http://strategia.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/nakaz_no_350.pdf [in Ukrainian].
 6. *Rumuniia*: ne Fidikom yedynym? [Romania: not the only Fidik?]. iceg.com.ua. Retrieved from <http://iceg.com.ua/rumuniya-ne-fidikom-yedinim/> [in Ukrainian].
 7. *Ofitsiynyi* veb-sait Mizhderzhavnoi Hildiia Inzheneriv-Konsultantiv [Official website of Interstate Guild of Engineers-Consultants]. iceg.com.ua. Retrieved from <http://iceg.com.ua> [in Ukrainian].
 8. *Kli L., Teoderesku K. A.* (n.d.). Dosvid Rumunii u budivnytstvi mostiv i dorih za formamy FIDIC [Experience of Romania in the construction of bridges and roads in FIDIC forms]. (O. Nepomniashchii, Trans). www.gitn.org.ua. Retrieved from <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-chervonoi-knigi-fidic-v-rumunii.php> [in Ukrainian].
 9. *Ukaz* “Pro zatverdzhennia zastosuvannia umov dohovoru, skladenykh Mizhnarodnoiu federatsiieiu inzheneriv-konsultantiv (FIDIC) dlia obektiv investytsii v transportnii infrastrukturi, yaki finansuiutsia za rakhunok derzhavnykh kosktiv i natsionalnoho interesu”: vid 28 hrudnia 2012, № 1405/2010. (January 20, 2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady – Official Gazette*, 51 [in Ukrainian].
 10. *Kli L., Mazhek O., Skorupsky M.* Vykorystannia i nenalezhne zastosuvannia form FIDIC v Polshchi [Use and misuse of FIDIC forms in Poland]. (O. Nepomniashchii, Trans). www.gitn.org.ua. Retrieved from <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-i-nenalezhne-zastosuvannya-form-fidic-v-polshchi.php> [in Ukrainian].
 11. *Kontrakty* FIDIC i pravo stroitelstva v vengrii [FIDIC contracts and the right of construction in Hungary]. (October 25, 2017). www.bakolegal.com. Retrieved from <http://www.bakolegal.com/orosz/контракты-fidic-и-право-строительства-в-ве/> [in Russian].
 12. *Soglasno* novomu Grazhdanskomu kodeksu Vengrii, vstupayushchemu v zakonnyu silu v blizhayshee vremya, sushchestvennym izmeneniyam podvergayutsya ramochnye normativnye akty, kotorye reglamentiruyut otvetstvennost rukovoditeley [According to the new Civil Code of Hungary, coming into force in the near future, the framework normative acts that regulate the responsibility of managers are subject to significant changes]. (April 17, 2014). www.bakolegal.com. Retrieved from <http://www.bakolegal.com/orosz/согласно-новому-гражданскому-кодексу/> [in Russian].